

הרב יעקב ישראל ווייסמאנדל

ישיבת נייטרא מט. קיסקא נ.י. יצ"ו

בענין נקטם ראשו של לולב במשהו

פסולין כל ז' מפני שהם פסולים משום הדר, חוץ מנסדק דעביד כהימנך ונחלק התיומת דפסולין משום דבעי לקיחה תמה, ולפיכך אינם פסולין אלא ביום ראשון וכו'. וכוונת הרבינו ירוחם לומר דבנחלק ונסדק אין בהם רק הפסול של לקיחה תמה ולא משום הדר, וממילא שיש להקל בהם בשאר ימים, וכן הביאו דבריו במג"א הנ"ל להקל בנחלק ונסדק ביו"ט שני.

והנה בפשטות משמע מדברי רבינו ירוחם דגם מש"כ מקודם שכל אותן שפסולין משום הדר - ונקטם בכללו - כוונתו ג"כ לומר דטעם פיסולין רק משום הדר ולא משום חסר, ומזה הסיקו כמה לדון ולהכשיר בנקטם משהו אפי' לשי' רבינו ירוחם, וכנ"ל.

אבל הסברא גופא מרחת שא"א לפרש הכי כוונת הרבינו ירוחם, דכיון דס"ל לרבינו ירוחם דבנחלקה התיומת אפי' מקצתו חשוב חסר [שכן גם הביא בדבריו מקודם שי' זו לפסול בנחלק התיומת אפי' מקצתו עיי"ש], ואיך שייך לומר דקטימת מקצת התיומת לא יחשב חסר. ועכצ"ל כוונת רבינו ירוחם דר"ל דבנחלק ובנסדק אין החסרון רק משום חסר וכשר בשאר ימים, משא"כ בנקטם מלבד פסול של חסר יש בו גם פסול דהדר, וממילא דפסול בכל הימים.

ואדרבה מדברי הרעק"א נראה קצת ראי' כדברינו, שהרי השואל נטה לחדש לענין נחלק התיומת דלא נפסלי' רק בנראה לעין כיון דפיסולו אינו אלא משום הדר, ודחאו הרעק"א עפ"י הרבינו ירוחם דפיסולו של נחלק משום חסר הוא וממילא דפסול אפי' באין נראה לעינים. ואיך זה שלא חיזק חידוש דינו של השואל עכ"פ לענין נקטם, וניטלה התיומת, ושאר פסולי לולב, דכיון דבהם טעם פיסולין

יש בקצת ספרי קצורי הלכות ממחברי זמנינו שחדשו לפסוק להלכה שאין לפסול בנקטם ראשו של לולב אלא כשהוא נראה לעינים, והטעם כיון דכל עיקר טעם פסולו של נקטם משום הדר הוא, כמ"ש רש"י ותוס' בר"פ לולב הגזול, וכמבואר בראשונים דעשו חכמים ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג, וכמו דבחוטמו של אתרוג לא פסלין בפסולי הדר אלא אם הוא נראה לעינים כמבואר במג"א סי' תרמ"ח סקט"ז בשם המבי"ט, ה"נ בזה.

ואקדים את העיקר, דפסק זה הוא בניגוד לפסקו של הפמ"ג סי' תרמ"ה שכ' וז"ל: ויש ליזהר בזה טובא בעלה אמצעי לעיין בי' אם לא נקטם העלה כל שהוא, ויכול להכיר זה כשמעיין בה. והגם שסיים דצ"ע בזה, הרי הגדולים מעידים דלמעשה נקטו המורים מאז ומקדם להחמיר בזה כדברי הפמ"ג.

אמנם המתירים בזה תמכו יסודותם עפ"י דברי רעק"א בדו"ח, דהשואל רוצה לדון בפסול נחלק התיומת שלא לפסול אלא בנראה לעינים, והגרע"א לא דן עליו לפסול רק משום שי' הסוברים דטעם פיסולו של נחלקה משום חסר הוא וכמבואר במג"א תרמ"ה סק"ו בשם רבינו ירוחם, הרי דאי פיסולו רק משום הדר מודה שאז יש להכשיר. ועפ"י הסיקו לדון לפי דבריו, דכיון דבנקטם דפיסולו באמת רק משום הדר אפי' לשי' רבינו ירוחם, הרי קיים הסברא של המבי"ט בזה דלא ליפסלי' אלא בנראה לעינים.

אמנם יש לי לדון בדבר זה, דלענ"ד נראה דטעו במובן דברי הרעק"א, וגם בעצם דברי הרבינו ירוחם. דהנה ז"ל הרבינו ירוחם: שכל אותן שפסולין משום הדר [ר"ל אותן הפסולין שחשב אותן מקודם, כגון יבש ונקטם וכו']

משום הדר הוא יהיו כשרין לשאר הימים. ונראה מזה דנקט בפשיטות כדברינו דודאי יש בכולן פסול דחסר, אלא דרבינו ירוחם חידש שמלבד פסול דחסר יש בהן גם פסול דהדר וכו"ל.

ועכ"פ בודאי שאין שום משמעות ברעק"א לדון להקל בזה, ואדרבה אחר דנקטינן כדברי רבינו ירוחם דבנחלק פסול משום חסר, כ"ש דבנקטם ג"כ שפסול מטעם זה, וממילא הדבר פשוט שאין להקל בזה נגד פסקו של הפמ"ג שכך נהגו תמיד מקדם.

ונראה די"ל דגם שי' רש"י ותוס' שפירשו בר"פ לולב הגזול בטעם פסול של נקטם ראשו של לולב משום הדר, מודו שפסול נקטם גם משום חסר הוא, ומש"כ לפסול משום הדר, רצונם לומר דגם פסול הדר איכא בנקטם, ונפק"מ לפוסלן גם בשאר ימים דיו"ט¹.

וההכרח לזה, משום דאי נקטינן לומר כוונתן דר"ל דאין לפסול בנקטם משום חסר כלל, לכאורה יקשה לשי' רש"י ותוס' גופא שפירשו בטעם חסר באתרוג משום ולקחתם שצריך לקיחה תמה [ברש"י דף ל"ו: והתוס' בר"פ ובדף ל"ד:], והא ולקחתם דקרא מוסב על כל ד' מינים, וא"כ יש לפסול בחסר בכולן, ולמה לא יפסל גם בנחסר בלולב כגון נקטם משום חסר.

והי' אפשר לומר לתרץ בסברא, דס"ל דדוקא בפירי אם חסר מקצתו גרעון הוי, דלאו פירי תמה הוא, משא"כ בעצי גידולים כגון לולב והדס וערבה אין חסר משהו חסרון כלל, ומיקרי לקיחתו תמה.

אמנם אחר דחזינן מדברי ירוחם דס"ל לפסול גם בלולב משום חסר, שהרי כ' דלהכי נסדק או נחלק הלולב פסול, אפשר שי"ל דגם שי' רש"י ותוס' ס"ל הכי ומודים לדברי רבינו

ירוחם דלעולם יש גם פסול חסר בכל ד' מינים, ומה שכתבו במתני' לפסול משום הדר י"ל על דרך הנ"ל דרצונם לומר דמלבד חסר יש בהו גם פסול דהדר.

ועפ"י דברינו הנ"ל לפרש הכי כוונת הרבינו ירוחם ג"כ במש"כ שכל אותן פסולין משום הדר דר"ל מלבד פסול דחסר, נמצאת עולה יפה שי' רש"י ותוס' כשי' רבינו ירוחם. וידוע כלל דכילא הפוסקים דכל היכא שיש להשוות דברי הראשונים דלא לאפושוי במחלוקת משווינן להו, ולדרך הנ"ל המסתבר ושייכא להשוות שי' רש"י ותוס' שלא יהיו חולקין עם דברי הרבינו ירוחם מהיכי תיתי לומר שחולקין.

ונראה להוסיף עוד, דאפי' אם לא ננקוט הכי בשי' רש"י ותוס', אלא דס"ל שאין כלל ענין פסול חסר רק באתרוג, וא"כ אפשר לכאורה שיש לדון - עכ"פ לשיטתם - לענין לולב דלא ליפסלי' לנקטם ראשו במשהו ואין ניכר, נראה דאעפ"כ אין לדמות להתיר. דלכאורה משמע מוכרח לחלק בדינו של המבי"ט גופא במה שמכשיר בפסול הדר במשהו באופן שאין ניכר, דצ"ל דנפק"מ יש אם גרעון הידורו רק משום שינוי מראה, ודוקא בזה כ' המבי"ט שאין לפסול רק בניכר לעין, אבל אם גרעון ההידור בא מחמת חסרון כגון חסר, אז פסולין אפי' באין ניכר לעין. והסברא בזה, משום דעצם מציאות שהאתרוג חסר משהו ממנו, זה גופא מגרע הידורו של האתרוג הגם דאינו ניכר.

וההכרח שהביאנו לומר כן, דהנה בדין חסר באתרוג גופא ישנן מחלוקת הראשונים בטעם פיסולן, דברש"י ותוס' פירשו דמשום לקיחה תמה בעינן דהכי דרשינן מולקחתם וגו', אמנם שי' הראשונים הראב"ד והרמב"ן

1 ומה שהוכרחו התוס' לפרש דיש גם פסול דהדר, י"ל לשיטתם שכתבו בר"פ לולב הגזול בד"ה קפטיק וכו' דכל פסולי מתני' פסולין לכל הימים.

ואפשר דגם הוכחת רבינו ירוחם - דכל הפסולין פסולי הדר הן, מלבד נחלק ונסדק - דדייק הכי ממה דלא תני נחלק ונסדק במתני', וס"ל דלהכי לא תנו אלו משום דאלו רק פסולי חסר הן, דו"ק.

אמנם מדברי הרעק"א לכאורה משמע דלא חילק בזה, שהרי הסכים לדברי השואל דאילו היתה הפסול דנחלקה רק הדר, אז היתה הנדון גם בזה לפסול רק בראות עין.

אלא שאין לדייק סתירה מזה מדבריו שלא דחאו לסברת השואל כנ"ל, כיון דבלא"ה יפה דחה סברת השואל עפ"י האמת והפשוט.

והנה כל ההוספה בזה הוא רק לרווחא דמלתא, דלעולם אפי' אם ננקוט דלשי' רש"י ותוס' אין בנקטם רק פסול דהדר, ואפי' אם ננקוט דההיתר של המבי"ט להתיר בפסול הדר באין ניכרת לעין אמור גם בפיסולו הנגדם ע"י חסר, אעפ"כ לענין הלכה ודאי דכיון דנקטינן להחמיר כשי' רבינו ירוחם לענין נחלק ונסדק שפסול משום חסר, א"כ כ"ש דבנקטם ג"כ החסרון משום חסר וכנ"ל, ופשוט שאין להקל בזה נגד הפוסקים שכתבו לפסול בנקטם אפי' בכ"ש וכנ"ל. ובכגון דא ודאי שעל המתיר להביא ראי'.

*

ואידי דאירינן בדברי הרעק"א, אעיר עור דבריו בקושייתו שם על המג"א הנ"ל, והוא במה שהביא המג"א דברי רבינו ירוחם להקל להלכה בנחלק ונסדק בשאר הימים, כיון דבהן אין טעם פיסולו רק משום פסול חסר ואינו לקיחה תמה. ותמה שם ברעק"א על המג"א איך נקטי בפשיטות לקולא שי' הרבינו ירוחם נגד שי' התוס', דמדברי התוס' מוכרח לומר דפסול נחלק התימות משום הדר הוא שפסול, וממילא שיש לפסול בכל הימים.

ובנה דיוקו הכי, דממה דקאמר בגמ' דנחלקה הרי הוא כמי שניטלה נשמע דאותו טעם פסול דניטלה היינו טעמא פסול דנחלקה ג"כ. ומדברי התוס' ר"פ לולב הגזול ד"ה נקטם וכו' משמע דבניטלה התימות הו"ל כנקטם וגם גרע מיני', וכיון דבנקטם מבואר ברש"י ותוס' ר"פ דטעם פיסולו משום הדר הוא, הרי דגם בניטלה במכ"ש שפסול מטעם זה, וממילא דבנחלקה דכמי שניטלה דמי ג"כ

וכן הר"ן ס"ל דגם פסול חסר אינו אלא משום הדר, והרמב"ן ביאר שיטתו בזה דלעולם גם חסר פסול בשאר הימים במצותן של תורה, ומה דמצינו דחסר כשר בשאר הימים זה דוקא במצותן דדרבנן שאינו אלא משום זכר למקדש בהא מכשירינן בשאר הימים, וכן בהדר נמי כשר בשאר הימים.

וזה ודאי פשוט דפסול חסר באתרוג בכל שהוא כמבואר במתני', ודינו של המבי"ט דלא פסלינן משום הדר רק בנראה לעינים לא שייך בזה. ואם נאמר דגם הראב"ד והרמב"ן מודים לדינו של המבי"ט, אז על כרחינו צריכין לחלק בדבר ולומר דמה שפיסולו של הדר רק משום מראיתו של שינוי מראה וכדומה, אמרינן דכל שאינן נראה לעינים לא מיקרי שינוי מראה של אתרוג, משא"כ כשהאתרוג חסר ממש אז אפי' בכ"ש לאו הדר הוא.

וא"כ אם נבא לדון בנקטם ראשו של לולב דפיסולו משום הדר [וגם הראשונים מודים בזה הטעם כמבואר בדברי הראב"ד דכן יוצא להדיא מדברי הירושלמי שהובא שם] ולא משום חסר, יכול להיות פירושו בלולב כמו באתרוג, דבזה גופא שנחסר מראשו של הלולב הוא הוא מגרע בהידורו [ובדברי הראב"ד ומובא ברא"ש חזינן להדיא דדן בביאור קטום של הלולב דאיירי דוקא באופן שנחסר מן השרדה, ואעפ"כ טעם פיסולו הוא משום הדר] וכמו דבאתרוג אמרינן לפסול משום הדר אפי' בחסר משהו, ה"נ בלולב הכי הוא.

והגם דלשיטתם דרש"י ותוס' אין מוכרחין לחלק בדין הידור בין שינוי מראה לבין חסר, דהא ס"ל בטעם פיסול דחסר משום לקיחה תמה. אעפ"כ אפשר דמודו בעצם הסברא לשי' הרמב"ן דענין חסרון הידור של נקטם כעין חסרון דחסר דאפי' במשהו פסול וכנ"ל, דעצם מציאות של קטימה אע"ג דאינו ניכר לעין מרחוק אינו בגדר הדר, ואינו דומה לפסול של מראה דאין תלוי רק בראות עין.

מהך טעמא דפסלינן ליי, הרי דנחלקה פיסולו משום הדר הוא.

לפרש הטעם דריב"ל שבאמת פוסל אפי' בא' מתיומת משום דחסר הוי.

והנה מש"כ לדייק מדברי התוס' ד"ה נקטם וכו' דניטלה התיומת גרע מנקטם, איני יודע כוונתו, דאי מהו"א של התוס' שהקשו שם דלמה ליי לרבי יהושע בן לוי לאשמעינן דניטלה התיומת פסול והן אותן העלין האמצעיים והא אפילו בנקטם ראשו – דלכאורה מיירי בשני עלין האמצעיים היוצאין מראש השדרה – פסול, כל שכן נטלו לגמרי. הרי הקשו התוס' והכריח דמש"ה ע"כ א"א לפרש נקטם עלי האמצעיים בלחוד.

אמנם באופן הב' כ' התוס' דאצטריך ליה לרבי יהושע בן לוי לאשמעינן ניטלה דסלקא דעתיה דחשיב הדר טפי מנקטם, ור"ל דבנקטם דוקא דניכר קטימתו לא הו"ל הדר, אבל ניטלה כולו כיון דאינו ניכר כלל שהי' שם עלה א' ביותר. הגם דגם לפי דרך זה יש לפרש בטעם ריב"ל שפוסל באמת משום דחסר הוי, דאילו מטעם הדר ליכא למיפסלי' דבאמת אינו ניכרת. אלא דמלשון התוס' [ממש"כ דס"ד דחשיב הדר] קצת משמע כוונתם לומר דאשמעינן ריב"ל דאע"פ שאין ניכרת ניטלתו, פסול משום הדר.

ואי לפי תירוצם של התוס' דמתרצי ליי לדרך הא' דנקטם ראשו מיירי ברוב העלין העליונים, ואשמעינן ריב"ל דבניטלה פסול אפי' בעלים האמצעים גרידא, הנה לפי דרך זה ודאי שיש לפרש דמה דקאמר ריב"ל לפסול באמת לפסול בניטלה אפי' באמצעיים גרידא, על כרחך משום חסר דפסלינן ליי, דאילו פסול דהדר אינו אלא אם הוא ברוב העלים. וכן לפי אופן הג' שכ' דריב"ל איירי בניטלה אחת מן התיומת, משא"כ בנקטם לא מיפסלה אא"כ נקטמו שתיהן, ג"כ ודאי שיש

וא"כ י"ל דס"ל למג"א דמסתברא דהתוס' בתירוצם האמצעי כוונתו כדרך שאר התירוצים דבאמת פסלי ליי לריב"ל משום חסרון דחסר ולא משום הדר, וס"ל למג"א דכיון דבדברי רבינו ירוחם מפורש יוצא דבנחלקה אין הפסול רק משום חסר ולא משום הדר, מהיכי תיתי לומר דהתוס' יחלקו בזה, ולמה לן לאפושי במחלוקת.

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, כתיב עליכם וגם אתכם, ולהבין הכפל והשינוי, ונראה לפרש דמצינו שעל ידי זה שאיש ישראל פוגם חלילה באיזה פגם הוא בורא על ידי זה ח"ו מלאך רע, ואז"כ הוא מסתיר ממנו דרך ה' ברוך הוא, לפי שהמלאך הרע עומד למעלה ממנו ומקיף אותו מבלי יראה דרך האמת, וכך הוא הפירוש של שאור שבעיסה מעכב מלעשות רצון העליון ב"ה, וזה הפי' "כי ביום הזה יכפר עליכם" דעיצומו של יום מכפר מה שעליכם, שהוא התבטלות כח הרע [החופף עליכם], ואז"כ ממילא בניקל "לטהר אתכם", שהוא העצמות של האיש ישראל. (מדבר קדש)

כל שעה ורגע מיום הקדוש והנורא הזה, הוא כולל כמה ימים מימי השנה, שהוא הכללות מכל השנה כולה. (באר משה)

גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו ימים יוצרו ולא [ולו קרי] אחד בהם, פירש רש"י בשם מדרש ולא אחד זה יום הכיפורים לסליחה שבירר הקב"ה לחלקו, ושמעתי בשם אדמו"ר מן הגה"ק ר' ישכר דוב מבעלזא זי"ע יוצרו מלשון וצרת הכסף בפרשת ראה, כלומר דכל ימי השנה צוררים ביום זה הקדוש. (ויגד יעקב)